

ЈОНЧЕ ЈОСИФОВСКИ

АКТУЕЛНОСТА НА ИСКУСТВОТО ОД ПАРИСКАТА КОМУНА

Париската комуна што произлезе како резултат на спонтаната акција на разбунтованиот париски народ кој на 18 март 1871 година стана како еден против вероломниот подмолен обид на владата на Националното собрание на чело со Тјер да ја разоружа Националната гарда, претставува сјаен показ на творештвото на „историската иницијатива на народните маси“ (Маркс) чии искуства бараат внимателно проучување и осветлување. Тоа е потребно не само поради гол теориски интерес, туку и особено, бидејќи нејзините остварувања и промашаи можат да ни помогнат за подобро да се снајдеме во сложената современа општествено-историска ситуација, и да проникнеме во смислата на иднината што надоаѓа не само и не толку по силата на „железните историски законитости“, туку и сè повеќе на повикот на свесната човечка волја и акција. Ние сфаќаме поучени од величавите историски остварувања меѓу кои особено место зафаќа Париската комуна, дека историјата ја прават луѓето, иако во определени услови (Енгелс), дека овие последниве се само рамка во која можат да се втиснат најразлични можности што се повеќе или помалку сообразни со човечноста, со идеалот да се создаде општество без страв од непријателските природни и општествени сили, од беда и немаштина, од уништувачки војни и болештини, од милоста на случајот и немилоста на слепите стихийни дејствувања на „законитостите“ од најразличен вид.

Се вели дека Париската комуна претставува таков вид на „Социјална република“ која што требаше да ја отстрани не само монархистичката форма на класното владеење, туку и самото класно владеење“ (Маркс). Колку и да се стремат историчарите да покажат дека таа беше резултат на „историската неопходност“, на оние настани што ѝ претходеја непосредно или на она што се случувало во Франција во текот на децении од времето на Големата револуција од 1789 год., особено на сето она што сè слу-

чуваше во т.н. Второ царство кое дојде како резултат на државниот удар што на 2 декември 1851 година го изврши Наполеон III и неговата „банда на политички и финансиски авантуристи“ (Маркс), — велем колку да се сличниве објаснувања погодни кога се работи за еден настан што веќе се случил, толку позаплетена е работата, понеподатлива за „рационална обработка“ а, следствено, и за научни обопштувања, кога се работи да се предвиди историскиот настан што надоаѓа. Ова ќе го покажеме со еден пример. Маркс во „Граѓанската војна во Франција“ со воодушевување зборува за Париската комуна и ја открива нејзината „вистинска тајна“ во тоа што таа била „по својата суштина **влада на работничката класа**, резултат на борбата на производителската класа против присвојувачката класа, дека таа била „најпосле изнајдената форма под која можеше да се изврши економското ослободување на трудот“ (Маркс, Граѓанската војна во Франција, Скопје, „Култура“, 1963, стр. 84). Блескавата анализа на искуствата на Париската комуна тој ја изврши на 30 мај 1871 год. Но и таму во својата **научна** анализа, тој не може а де не остане **научник** до крај. Тој зборува за „историската задача“ на работничката класа која „нема да остварува **никакви идеали** (подвлекол J.J.); таа има само да ги ослободи оние елементи на новото општество што веќе се наоѓаат во пазувите на старото буржоаско општество кое се наоѓа во распаѓање“ (Пак таму, стр. 86). Како и да е, историскиот настан избувнал и Маркс го оценува со сета сила на својата проникливост на умот, на гениот на научник и мислител.

Меѓутоа, самата ситуација која непосредно ѝ претходеше на Париската комуна, и она што надоаѓаше, Маркс не само што не ги осветли како што треба, туку тој повеќепати пројави нетрпение и повеќепати ги викаше париските трудбеници да се согласат на примирје и со освојувачите и со тоа да ја примат реалната положба со сите нејзини последици, се разбира, во тој случај не би ја имале Париската комуна. Во едно писмо до Енгелс од 20 јули 1970 год. Маркс ги изрече следниве зборови: „Французите плачат за стап. Ако победат Прусите, тогаш централизацијата на државната власт ќе биде корисна за централизацијата на германската работничка класа. Освен тоа, при надвивањето на Германците тежиштето на западноевропското работничко движење ќе се премести од Франција во Германија. Треба само да се спореди движењето во обете земји за да се увиди дека германската работничка класа и во теориски и во организациски однос ја надминува француската. Нејзиното претегнување на светската сцена над француската во исто време би било претегнување на **нашата** теорија над теоријата на Прудон итн.“

Писмово е напишано еден ден по објавувањето на Француско-пруската војна и е показ на расудувањата на **научникот** кој смета со „односи на сили“, претегнувања, преместувања на тежиштата, централизација и сл. Маркс во овие денови уште не сфаќал

дека историската улога на францускиот пролетаријат не е свршена, со поразот на Второто царство, дека историските настани се прават и со „јуришање на небото“, дека идеалите не се толку немоќни, а утопијата беспочвена колку што може да се чини на прв поглед, за да не можат да станат стварност. За еден краток но славен период се покажа дека и теоријата на Прудон може да послужи за создавање таква форма на општествена организација која да биде прототип на она што беше наречено подоцна советска држава или, кај нас, самоуправно општество.

Ова секако не е речено за да се потцени, а уште помалку да се деиквалификува Маркс, туку за тоа да се покаже колку е тешко да се вникнува во смислата на историските настани и како тука повикување на авторитетите не помага многу. Маркс бил генијален и со тоа што тој не се колебал да ги мени своите оценувања и да ги подржува со сета сила на своето перо и смисла за организација револуционерните движења на онаа класа чиј вдохновител и водач беше.

Залагајќи се во септември 1870 год. за тоа да се заклучи мир со Германците Маркс пишува: „Каков и да е мирот, тој треба да се заклучи пред работниците да можат да сторат што и да било“ (Писмо до Енгелс од 12 септември 1870 год.). Затоа пак тој веќе во април 1871 година кога Париската комуна е свршен факт, Маркс го согледува нејзиното огромно историско значење. Тој на Лудвиг Кугелман му го пишува „Ако ти сирнеш во последнава глава на мојот „Осумнаесетти бример“, ќе видиш дека јас за следниот обид на француската револуција го прогласувам: да не се предава од едни раце во други бирократско-воената машина, како што се случуваше досега, туку таа да се сломи. и токму таков е претходниот услов на секоја навистина народна револуција на континентот. Токму во тоа и се состои обидот на нашите херојски парижани. Каква пластичност, каква историска иницијатива, каква способност за самопожртвување кај тие парижаните! По шесмесечното гладување и разорување, предизвикано каде-каде повеќе од внатрешното предавство, отколку од надворешниот непријател, тие востануваат под пруските штикови како војната помеѓу Франција и Германија да ја немаше, како непријателот да не стоеше пред вратите на Париз! Историјата уште не знае за сличен хероизам! Ако тие излезат победени, виновно ќе биде не друго, ами само нивната „великодушност“. Требаше уште веднаш да се оди на Версај, штом Виноа, а по него и реакционерниот дел на Националната гарда побегна од Париз. Моментот беше испуштен поради совесност. Не сакаа да започнат граѓанска војна, како чудовишниот изрод Тјер веќе да не ја беше започнал војната со својот обид да го разоружи Париз! Втора грешка: Централниот комитет прерано ги предаде своите полномошја за да ѝ го отстапи местото на Комуна. И пак благодарейќи ѝ на „чесноста“ доведена до воображеност! Како и да беше, сегашното париско востание, дури

тоа и ако биде задушено од волците, свињите и подлите пси на старото општество, претставува најславен подвиг на нашата партија од времето на париското јунско востание. Нека ги споредат со тие готови да јуришаат на небото парижани крепосниците на германско-пруската свештена империја со нејзините допотопски маскаради што смрдат на касарна, црква, јункерство, а над сè малограѓанство.“ (12 април 1871 год.)

Каква дијаметрално различна оценка! И каква смелост во раскинувањето со своето поранешно гледиште! Сломувањето на државната машина се покажа за првпат во историјата можно во праксата во која дојде до израз „историската иницијатива“ на парижаните, народот на француската престолнина. Овдека доктринерот му отстапува место на револуционерот што се одушевува од беспримерниот подвиг на масите, нивната готовност на саможртвување, нивното „јуришање на небото“. Сега тој не се повикува на реалноста на ситуацијата, туку напротив, како би рекле револуционерните париски студенти во мај 1968, **да се биде реален значи да се бара невозможното**. „Реално“ овдека е она што како такво се зема од гледиштето на жабјата перспектива на емпириското иследување на фактицитетот. Па и грешките на Париската комуна што ги истакнува Маркс се губат пред историската величина на подвигот. Но зар примерот на Париската комуна докажува дека со чесност (не во наводници) не може да се победува и дека само грубата физичка сила на безобсирното уништување на човечките животи може да ги урива царштините? За жал ужасната трагедија на Париската комуна му даде право на Маркс кој со овој увид се покажа како политичар од висок ранг кој води сметка за реалната ситуација. Но нели комунарите „јуришаа на небото“, нели тие го создадоа невозможното, веруваа во силата на идејата и идеалот кој не сакаа да го повредат ни кога се во прашање нивните заколнати противници! Тие стоеја пред ужасната дилема: или доследна човечност или човечност по цена на нечовечност. Сметајќи дека идеите не се така немоќни кога се во прашање луѓето, тие се одлучија за првото. Нивниот пораз ја афирмира втората можност од дилемата. Историски гледано, нејзините приврзеници добија право, но по каква цена! „Итроста на умот“ покажа дека „сломувањето на државната машина“ не само што се покажа самоизмамување, туку и може да доведе до создавање на еден современ Левијатан каков ни Хобс не беше во состојба да го смисли во сета негова монструозност и ужасна нечовечност!

Според тоа првата грешка на комунарите можеби и не е толку голема гледано од стогодишна историска перспектива.

Што се однесува за онаа втората грешка, таа е во нераскинлива врска со онаа првата, зашто претставува една појавна форма на „великодушието“ (Марксови наводници) на комунарите. Зошто Централниот комитет на Националната гарда кој по силата

на настаните што избувнаа со стихијниот изблик на народното востание од 18 март 1871 год. стана привремена револуционерна влада брзаше да ја предаде власта на законитите претставители на народот избрани на општите и слободни избори од целото париско население? За историчарите тоа претставува неопростива грешка. Тоа и е така гледано во перспективата на поразот на Париската комуна. Меѓутоа, со што оваа нова власт која се родува со разбивањето на старата државна машинерија би се разликувала од оваа последнава ако не би ја потврдил неа народот, ако таа не би работела пред неговите очи, ако не би била од него контролирана, одобрувана или отповикувана, накусо речено, ако не би била орган на народот и не би ја спроведувала народната волја, ако не би го изразувала народниот интерес, туку би можела неконтролирано да дејствува и со тоа да се излага на опасноста да се издигне над народот, место слуга да стане негов господар? Деновиве читавме во мемоарите на Светозар Вукмановиќ-Темпо нешто што можеше да го фрапира неупатениот читател. Кога по ослободувањето највисоките раководители добиле можност за незначителен надоместок да се снабдуваат од специјалните „дипломатски“ магацини, тие така се нафрлиле на нив што земале колку им треба и не треба. Збор станува за истакнати револуционери, луѓе што којзнае колкупати се излагале на најголеми опасности и којзнае како останале живи и тоа за социјализам и комунизам. Меѓутоа, штом сврши работата и несебичноста стана најгруба себичност. Кој по тоа ќе рече дека не треба јавно да се работи, дека народот не треба да ги има раководителите на сцена и тој да ги подложи на својот суд, на својот избор и преизбор. Јавните служби се такви што луѓето можат да ги вршат во корист на народот или во своја лична корист, нив можат да ги вршат способни или неспособни луѓе. Тука треба да се врши најголема можна селекција, тука треба да циркулираат луѓе и да ја докажуваат својата чесност и својата способност. Никој подобро тоа не може да го врши од јавноста која ги изразува интересите и мислењето на „народот“, на широките слоеви на трудбениците во прв ред на работничката класа, но не само на неа.

Во светлината на реченово адресата на Централниот комитет до населението на Париз претставува документ од вонредна историска важност која кај Маркс, а подоцна и кај Ленин, не е оценета по заслуга. Но да видиме на што се инсистира во овој знаменит документ. „Дете на републиката која во својата девиза го носи великиот збор: Братство, тој (Централниот комитет — J.J.) им простува на своите клеветници, но сака да ги убеди поштените луѓе кои од незнаење ја прифатија клеветата... Тој не работеше тајно: неговите членови под своите објави ги ставија своите имиња... Не беше непознат, бидејќи беше избран со слободната волја на двесте и петнаесет баталјони... тој не ги предизвика нередите, зашто Националната гарда не стори никакви испади... А меѓу-

тоа немаше малку провокации... Владата го клеветеше Париз и ја побуни против него внатрешноста... сакаше да ни наметне еден генерал... се обиде да нè разоружи... му рече на Париз: Покажа дека си херој; ние се плашиме од тебе и затоа ти ја земаме круната на престолнината... Што стори Централниот комитет во одговор на тие напади? Ја основа федерацијата, проповедаше умереност и великодушност... Еден од главните извори на омразата кон нас е тој што имињата од порано не ни се познати. За жал, многу имиња биле прочуени, мошне прочуени и таа слава беше мошне кобна за нас... Славата лесно се стекнува: затоа се доволни неколку шупливи реченици и малку кукавичлак: едно сосема скорешно минато тоа го докажа... Само што сме еве на целта, ние му велíme на народот што толку нè ценеше, да го слушаше нашето мислење и тогаш кога тоа го погодуваше неговото трпение: „Еве ти го мандатот кој ни го довери: таму каде би почнал нашиот личен интерес, престанува нашата должност; стори по својата волја. Господаре мој, ти себеси се направи слободен. Непознати од пред неколку денови, ние непознати се враќаме во твоите редови и ќе им покажеме на оние што владеат дека човек може и со високо крената глава да слезе низ скапилата на Градскиот дом, сигурен дека долу го очекува твој присен и силен стег на раката.“ (Лисагаре, Историја Париске комуне 1871, Београд, „Култура“, 1946, стр. 101.)

Романтика, занесеност, наивност! Но не е ли таква иста и романтиката, занесеноста, наивноста на комунарите кога веднаш ја сломија државната машинерија, ја укинаа постојаната војска и ја заменија со наоружениот народ, бараа за сите чиновници плата во износ на онаа што ја чини просечната работничка заработка итн.? Самото барање за комуна, за совети, за работничко самоуправување, не е ли утопично, „неостварливо“ или само привремено остварливо, а потоа или ќе го скршат непријателите или ќе му дојдат до глава пријателите? Необични постапки кај овие необични луѓе што се плашеа од сопствената власт повеќе од власта на нивните непријатели, па место да се впуштат во борба веднаш дури не е испуштен моментот, се занимаваат со организирање на избори за Комуна, сакајќи „диктатурата на пролетаријатот“ да биде колку се може покусо време власт што не се потпира на законот со тоа што ќе создадат свое законодавно и воедно извршно тело кое ќе создава и ќе спроведува во живот закони, изразувајќи ја и почитувајќи ја на дело народната волја.

На тој начин она што Ленин го наречуваше „полудржава“, држава која веднаш со заземањето на власта од страна на пролетаријатот и неговите сојузници почнува да изумира, се покажува доследна на себеси, иако не и доволно ефикасна за да се одбрани од своите непријатели кои не избираат средства за да ѝ дојдат до глава. Но ако Париската комуна излезе премногу „мека“ или подобро речено, премногу доследна на своите идеали а премалку

реалистична, оние кои извлёкоа поука од нејзините грешки се покажаа премногу реалистични, но затоа премалку доследни, зашто формата на изумирање на државата од типот на Париската комуна каква што беа советите ја исполнија со таква содржина што таа малку помалку се претвори во чиновски државен апарат кој со својата суровост и бесчувствителност надмина се што можеше да се замисли. Во врска со тоа имено треба да се преоценуваат ставовите за „грешките“ на Комуната.

В. И. Ленин укажува на огромното значење на замената на разбиената државна машинерија „само“ (наводниците се на Ленин — Ј.Ј.) со потполна демократија во која е најважно „уништување на постојаната војска, полна изборност и сменливост на сите службеници“. Мнозинството од народот **само** ги угнетува своите угнетители па, бидејќи нив ги има многу малку, нема потреба од посебна сила за угнетување. „Наместо посебните установи на привилегираното малцинство (привилегираното чиновништво, командниот состав на постојаната војска), самото мнозинство може тоа непосредно да го врши, а колку самото извршување на функциите на државната власт станува посенародно, помала станува потребата од власт.“¹⁾ Овдека од вонредно значење е принципот платата на државните службеници да се врши за обична „работничка надница“. Сите овие мерки треба да имаат таков ефект што да дадат **евтина управа**.

Така доаѓаме до една точка на која треба особено да се инсистира. Евтина управа значи олеснување на населението од огромни давачки за издржување на огромната машинерија што го притиска. Државата **паразит** и **угнетувач**, мора да отстапи на преодна форма од типот на Комуната која насилието ќе го сведе на најмалка мера, ќе го направи **работа на народот**, а организацијата што беше орудие за угнетување постепено, но осетно и константно да прераснува во таква која ќе има за своја главна цел водењето на заедничките работи на општеството. Во принцип секој треба да управува. Дури и обичната готвачка треба да се научи да води политика (Ленин), да се занимава со општите работи на заедницата. Така сите ќе управуваат и никој нема да биде угнетуван. Водењето на општите работи за просечна работничка заработувачка ќе предизвика високите места во управата да не бидат толку атрактивни што да ги будат ниските страсти на личните интереси. Тие ќе станат работа на граѓанска свест, на почит и сенародно признание, места на кои ќе се афирмираат сите они кои докажале дека се способни да ги вршат и дека се чесни да не ги злоупотребуваат, да ги избегнат искушенијата на кои се изложувани секој момент.

Познато е дека В. И. Ленин особено настојувал заработувачката на високите државни функционери, комесари, лица на високи

1) В. И. Ленин, Одбрани дела, т. 7, Скопје, „Култура“, 1967, стр. 359.

должности во управата и армијата да бидат фиксирани и да не се надминуваат. Сите обиди на неговите лични примања наидуваа на мошне остро противставување. Еве неколку примери.

На 23 мај 1918 год. В. И. Ленин во својство на претседател на Советот на народните комесари му пишува на управникот на работите на Советот на народните комесари В. Д. Бонч-Бруевич следново:

„Земајќи го предвид неизвршувањето од Вас моето упорно барање да ми се укажат причините за зголемувањето на мојата плата од 1 март 1918 г. од 500 на 800 рубли на месец и земајќи ја предвид очевидната незаконитост на тоа повишување што Вие на своја рака го извршивте по согласувањето со секретарот на Советот Николај Петрович Горбунов, со директно нарушување на декретот на Советот на народните комесари од 23 ноември 1917 година, Ви изречувам строг укор.“

Се гледа, „чиновничките души“ почнале да дејствуваат и да ги нагризуваат како принципиелните решенија, така и моралните устои на водачите на револуцијата. Ленин, јасно, решително го одбил, зашто ако би се согласил, општествениот имот би го претворил во „приватна“ сопственост на бирократијата.

Во едно друго писмо од 23 август 1919 год. В. И. Ленин во истото својство на претседател на Советот на народните комесари праќа писмо до Селскостопанскиот пододдел на Одделот за снабдување на Московскиот Совет на депутатите со следнава содржина:

„Добивајќи ги од вас обрасците на овошје од советските стопанства со соопштението бр. 4936 (од 22/3. 1919), јас најпокорно молам понатаму тоа да не го правите, овошје и сл. да не испраќате, туку да ми се соопштуваат податоци како воопшто се распределува овошјето и сл. од советските стопанства, дали се дава на болниците, санаториумите, каде токму, колку токму. Колку имате вие советски стопанства, каков е составот на управите кај нив, колку извештаи испраќаат, колку испратиле и за кој рок итн.“

Од ова се гледа дека искушенијата на кои е подложен оној што е на власта особено ако работи за „обична работничка заработувачка“ се големи и дека е потребна „сенародна контрола“ во смисла на јавно полагање на сметки, јавно вршење на функциите при услови на слободно јавно мнение и осигурени демократски права во најшироката смисла на зборот. Ако зависи спроведувањето на принципите само од моралот на раководителите, тогаш тие или ќе се кршат отворено и безобзирно (специјални магазини, борба против „уравниловката“, злоупотреби од секаков вид во форма на привилегии, посебни „државни“ вили, коли и што ти не) или скришум, подмолно со што се создава погодна почва за развивање хипократски однесувања.

Меѓутоа, прашање е дали е можно да се осигури, особено при услови на ниски заработувачки и недостатокно развиено стопанство, воопшто да се вршат одговорни должности особено ако тие

бараат и определени стручни квалификации за просечна „работничка плата“. Примерот на Париската комуна ни покажува дека и во редовите на нејзините членови започнало осипување особено со започнувањето на граѓанската војна од страна на версајската влада на Тјер, т.е. морални стимуланти се покажуваат барем на практиката на некои социјалистички револуции неефикасни и тие се нарушуваат. Отпрво за специјалистите во кои бирократијата брза да се вброи и себеси, а попосле и со борбата против уравниловката која од борба на секој да му се дава според трудот, се претворува во воведување на драстични разлики меѓу најмалку платените делови од работното население и оние кои примаат десетина и повеќе пати од просечната „работничка плата“, па со тоа се создаваат услови, ако не за повторна класна поделба, а тоа сигурно за нееднаквости кои се причина на разбивањето на кохезијата на општеството и појавување на озбилни судири од кои оние со „запирањето на работата“ се најнеопасни, имајќи ги предвид оние настани што неодамна се случија во Полска.

Така, проблемот на „евтината управа“ и непривлечноста на управувачките функции си останува досега барем нерешен во социјалистичките земји. Кај нас се покажува дека „слабо“ платените функции во сојузните органи води до тоа тие да станат непривлечни и на нив да се упатуваат второразредни лица, бидејќи најспособните одбиваат да ги примаат кога ќе им се понудат. Парадоксалната ситуација што се создава во ваквите и слични случаи не му била непозната, се чини, и на Платон кога барал најспособните да се принудуваат да ги прифатат управувачките функции ако одбиваат да ги прифатат. Меѓутоа, каде би нè одвело ваквото присилување може да се претпоставува со сигурност — токму кон обратното од она што се сака. Впрочем Платон бил заинтересиран не за слободата на личноста и нејзиниот сестран развој, туку за справедливоста, т.е. правилната распределба на општествените задолженија според способностите на поединците за да ги вршат најуспешно и најбрзо. На тој начин прашањето за мотивацијата на луѓето што вршат дејности кои се од важност за заедницата, а меѓу кои спаѓаат секако и трудовите обврски, останува отворено зашто се движиме меѓу два пола: оној на моралното стимулирање кое во Куба доведе до воведување ригорозни казни за „безделниците“, до оној на материјалното поттикнување кои доведува до симнување на какви и да е зауздувања од „фуриите на личните интереси“.

Значењето на обидот на Париската комуна и во овој поглед се содржи во тоа што таа ни дава едно решение кое е во расчекор со она што ни го нудела буржоаската теорија и практика. Париската комуна вонредни усилби вложувала на тоа како личноста да се обезбеди од тиранијата на отуѓените политички сили кои од слуги се претворуваат во господари, ако некогаш воопшто биле слуги. Во таа смисла може да се сфати и борбата околу тоа какви

права да му се доделат на Комитетот на општествениот спас во времето на исклучителната опасност што ѝ се надвисна на Комуната во средината на мај 1871 год. Прудонистите се спротивставуваа на диктаторските овластувања на Комитетот од принципиелни разлози кои во времето кога Комуната се бореше на живот и смрт беа погубни и секако од гледиштето на ефикасноста на функционирањето на одбраната на Париз не беа ни најмалку оправдани. Меѓутоа, треба само да се вслушаме во аргументите на „малцинството“ упатени против неограничените овластувања на Комитетот па да стане јасно зошто се водел спорот. Кога бил изгласан предлогот на членот на Комитетот на општествениот спас Ед за давање право на Комитетот да го менува составот на делегации и комисиите на Комуната, што значи му е дадена сета власт, „малцинството“ ја издало на 15 мај 1871 година следнава декларација:

„Со специјално и наполно јасно решение Париската комуна се откажа од својата власт, предавајќи ја на диктатурата, која таа ја нарече Комитет на општествениот спас.

Со своето решение мнозинството на Комуната ја симна од себе одговорноста и ја препушти на тој Комитет сета одговорност за нашата состојба.

Малцинството, на кое му припаѓаме ние, ја искажува, напротив мислата дека во политичкото и социјалното револуционерно движење Комуната е обврзана да ги прими врз себе сите видови одговорност и да не се откаже од ни едно од нив колку и да се достоини оние во чии раце сакаа да им ја предадат оваа одговорност.

Што се однесува до нас, и ние како и мнозинството, сакаме да се постигне социјална и политичка обнова; но наспроти него ние од името на оние кои ги претставуваме, го бараме правото самите да одговараме за своите постапки пред нашите избирачи, не криејќи се зад каква и да е врховна диктатура која мандатот не ни дозволува да ја признаеме.“²⁾

Малцинството потоа изјавува дека не ќе учествува во работата на Собранието освен кога тоа ќе им суди на некои од своите членови.

Овдека се има водено спор кој се движел на два колосека. Мнозинството настојува на образување ефикасен орган за револуционерна акција кога секое колебање и спорови би значиле крај на Комуната. Малцинството настојува на тоа дека суверенитетот на власта ѝ е предаден од народот на Комуната и таа нема право да го предава во трети раце, плашејќи се од овековечување на диктатурата и претворување на дејноста на членовите на Комуната во „пасивна улога на агенти на Комитетот на општествениот

²⁾ Протоколи заседаний Парижской Коммуны, том I, Москва, Изд. Ак. Наук СССР, 1960, стр. 285.

спас“, како во својот проект декларација на „малцинството“ се изразуваше Лефрансе, еден од видните прудонисти членови на Комуната.³⁾ Дека таа опасност е реална покажаа искуствата на револуциите кои дојдоа по Париската комуна.

Што да се прави во ваквите случаи. Историското искуство на слободните антички држави покажува дека демократијата може да се согласува со заведувањето на **привремена** диктатура на групи лица или дури поединци на кои ќе им биде пренесена неограничената власт за време на исклучителни опасности по слободата на државата. Легендарен е случајот со Цинцинат, римскиот граѓанин што живеал во V век пред н.е. и двапати бил избиран за диктатор. По извршувањето на својата обврска, тој ја враќа власта на законските претставители и се враќа кон ралото и воловите. Историјата на античка Грција ни дава бројни примери од таков вид, но и примери на разни мерки кои демократските режими ги применувале против своите истакнати граѓани кои оделе често во суровост и бесчувствена непризнателност. Тоа покажува дека едно вистински демократско општество може да наоѓа причини за наголемување на ефикасноста на своето дејствување па и ако треба **привремено** на извесни лица или група лица да им даде вонредни полномоштија а да не се загрози нејзиниот ред, да не се овековечи диктатурата. Меѓутоа, а тоа е од вонредно значење, овие вонредни овластувања мора да имаат привремен карактер и да се однесуваат на **точно определени задачи** а по извршувањето овие овластувања престануваат да важат. Историјата ни покажува дека многу доверливото однесување кон заслужните лица који во текот на револуцијата се покажале како способни и пожртвувани раководители и борци може да прерасне во „култ на личноста“ кој често се прикрива зад култот на определени организации кои се конституираат како затворени елитистички групи кои ги асполутизираат своите заслуги и тајно, зад сцената ги донесуваат битните решенија за државата, молчејќи минуваат преку своите грешки кои ги припишуваат на „непријателите на народот“, „агентите на империјализмот“ или ги прикажуваат како заслуги кои времето ги надминало па треба да се исправат не заради тоа што не требало да се извршат ами затоа што „објективно“ биле надминати.

Се разбира, проблемите на демократијата во изостанатите земји се поставуваат поинаку отколку кај понапреднатите. Но

3) Цит. дело, стр. 287.

тие околности не се толку фундаментални што искуствата на напредните да не можат да им служат на оние кои се на пониско стапало од општествено-политичкиот живот. Дека е тоа така покажува и В. И. Ленин кој безрезервно ја поддржал анализата на искуството на Париската комуна што ја направи Маркс. Ленин дури отиде еден чекор понатаму во величање на Париската комуна чии основни решенија ги препорачуваше и во градењето на новиот социјалистички поредок.

Сепак по освојувањето на власта, и имајќи ги предвид огромните тешкотии во зачувувањето на револуцијата, Ленин се реши да применува „варварски средства во борбата против варварството“ како се изрази Енгелс еднаш, а што Ленин буквално го повтори во статијата „За детското „левичарство“ и за малограѓанштината“ објавена во весникот Правда на 9, 10, 11 мај 1918 год.⁴⁾ Овдека големиот револуционер „гледа напред, а не назад“ па расудувањата во „Држава и револуција“ за непосредна демократија ги смета валидни за некој иден момент од времето, а она што го нуди е сега најстрога евиденција и контрола под раководството на една партија која е организирана така што железната дисциплина да не доаѓа никогаш во прашање. Практичарот Ленин увидувал дека ситнобуржоаската стихија на заостанатата Русија може да се совлада само ако ѝ се противстави максимално сплотената политичка организација. Со тоа тој решил една практична задача на зачувувањето на власта, но, се чини, ја раскинал дијалектичката врска помеѓу масата и политичкото раководство. Лозунгот „сета власт на советите“ се претвори во „сета власт на партијата“, а потоа во „сета власт на партискиот водач“.

Овој факт В. И. Ленин го согледал во сите негови стравотни последици дури пред крајот од својот живот. Во познатиот „тестament“ под чие име се подразбираат белешките што тој ги издиктира при крајот на 1922 година, В. И. Ленин укажува дека Сталин како генерален секретар на Партијата сосредочил „во свои раце неизмерна власт“. Како се случило тоа? В. И. Ленин, се разбира не навлегува во анализата во ова, според нас, решително прашање. Тој само се плаши Сталин да не ќе умее „доволно претпазливо да ја користи оваа власт“. Но уште посуштествено е

4) Види: Одбрани дела, т. 8, стр. 72.

тоа што тој решението на „претпазливото користење“ на „неизмерната власт“ го става во зависност од психолошките особини на водачите на револуционерната партија во чија анализа навлегува. Во оваа смисла карактеристично е и мислењето на Ленин како објективно да придонесе за да се реши, според него, најважното прашање: имено како да се спречи расцепот во раководството. Тој предлага да се прошири Централниот комитет на педесет или и до стотина членови од кои десетици да бидат од редовите на работниците кои не поминале низ долга советска служба. Така Ленин мислел да ѝ се противстави на бирократизацијата на државниот и партискиот апарат. Достатно е тоа што овие нови членови да биле поблиску до работниците и селаните со што ќе биле способни „прво, да му придадат стабилност на самиот ЦК, второ, способни навистина да работат врз обновувањето и подобрувањето на апаратот“.⁵⁾

Овдека ја нема масата, народот, населението. Тука непосредната демократија е сосема изгубена од предвид. „Сета власт на советите“ е „надминат“ лозунг. Најсуштествените прашања на државната и партиската организација се решаваат во еден тесен круг и зад грбот на масите. Една елита е на дело. Секако да се усвоеле препораките на Ленин, не би дошло до „култот на личноста“, во онаа позната форма. Но Мерло-Понти е на друго мислење, тој во „Хуманизмот и теророт“ укажува дека во сето она што се случи местото на жртвите и оние што ги жртвуваа не е релевантно, зашто логиката на нештата би одела во истиот правец, иако можеби со помалку суровост и помалку страдања и крв.

Што да правиме пак со констатацијата на Исак Дојчер кој во својата „Независна револуција“ кога вели дека без Сталин Советскиот Сојуз не би се одржал и дека, следствено, сето она што го сторил тој има историско оправдание? Тоа е она што не може да биде решено со експеримент, зашто не може да се повтори освен во идеална форма, како што препорачување Вебер, со претпоставувањето што би се случило да не беше Сталин, да не умреше Ленин толку млад итн. За последново е потребно и генијалност и ерудиција и практички опит, но и во тој случај не би можело да се даде конечен одговор. Искуството на Париската комуна покажува дека таа постави и се обиде да даде свој, иако непотполн и не-

⁵⁾ Одбрани дела, т. 11 стр. 501. Види го и целиот „тестамент“.

довршен, одговор на некои судбински прашања на социјалистичката револуција и социјалистичката организација, на општеството. Изучување на решенијата што таа ги понуди и нивното споредување со револуционерното искуство на работничката класа во нашиов век ќе помогне да се даде одговор и на современите жешки прашања на нашиот немирен свет. Се чини дека самоуправниот социјализам е најдостоеен продолжувач на делото на Париската комуна зашто тој настојува на дело да ги спроведе нејзините потфати на социјален и политички план, да го реализира ослободувањето на човекот и неговата комплетна афирмација.